Een volk apart

De les van de olijfboom

“Bijwoner of kraker”

Aart Brons

De Joden

WegWijs

bijbelstudiebond
lezenlerenleven

maart april 2018 | jaargang 72, nr. 2

Inhoud

4 **Het Joodse volk – uit het oog, uit het hart?** | Jan-Henk Soepenberg

Bijbelstudie De visie binnen de GKv is dat Israël tijdelijk een hoofdrol in Gods plan kreeg. Na Pinksteren is er geen onderscheid meer tussen Israël en andere volken. In reformatorische kerken kreeg Romeinen 9-11 veel nadruk. Paulus worstelt met de afwijzing van het evangelie door de Joden, maar hij zegt ook dat het past in Gods plan van verkiezing.

8 **God zal zijn waarheid nimmer krenken** | Jan Haveman

Uitwerking Het Joodse volk is een volk apart. De HERE koos Abraham en Israël om de wereld te redden. Het merendeel van het Joodse volk erkent nog steeds niet dat Jezus de Messias is. Haveman wil aansluiting bij het gezamenlijke dat er is. Joden en christenen geloven in dezelfde éne God en beiden zijn verbonden aan de edele olijfboom.

12 **Niet doorstrepen, maar onderstrepen** | Riet Steenbergen-Busstra

Interview Aart Brons werkte van 2012 – 2017 in Jeruzalem als consulent voor het Centrum van Israëlstudies. Je bent daar om contact te hebben, vooral door het samen lezen van geschriften. Er is nu meer openheid naar christenen toe. Messias belijdende Joden beleven hun geloof heel dicht bij de Joodse vieringen. Ze hebben een dubbele identiteit: in Jezus en als Jood.

16 **Het Remonstrantisme veroordeeld** | Huib Noordzij

En zó voort De voorzitter van de Synode van Dordrecht werd Johannes Bogerman uit Leeuwarden. Dat was een tactische zet, want in Friesland leefde het Remonstrantisme helemaal niet. De groep remonstranten, opgeroepen door de Synode, sprak van een vriendelijke conferentie. Toch moesten ze zich verantwoorden voor een kerkelijke synode. Ondanks hun lange betogen gaven ze geen antwoorden, zodat ze tenslotte werden weggestuurd.

Verder

Hij was een Jood	11
Met luide Trom(p) Talent	15
Verbeelding verwoord Luister, Israël!	18
Al wat ademt Vreemde vogels in een boom	20
Boeken	21
Op de klank af Daar kan geen Jood uit wijs worden	23
In Zicht Bibliobesitas	25
Bondig	26
In het volgende nummer	27

De genade die God schenkt neemt hij nooit terug, wanneer hij iemand roept maakt hij dat niet ongedaan.

Romeinen 11 : 29

Leren over God

Het mooie van *WegWijs* is, dat elk nummer een ander thema heeft. Steeds een boeiend onderwerp waar de een soms iets meer, de ander iets minder mee heeft. Op deze manier leren we veel over allerlei onderwerpen.

We mogen ons nu gaan verdiepen in de verschillende zienswijzen over het Joodse volk. Daaronder zit een diepere laag: iets leren over de God van het Joodse volk, die ook onze God is. Want dat is het doel van elke *WegWijs*: leren over God, zijn trouw, zijn beloften, zijn liefde, zijn genade. Daar moest het volk Israël het van hebben, daar moeten wij het van hebben. En gelukkig wil onze God dat altijd weer geven. Zijn trouw staat als een boog over ons leven. Zijn liefde gaat van geslacht tot geslacht. Zijn beloften geven houvast in tijden van verdriet en moeiten. Het is zijn genade dat er, de eeuwen door een volk door en voor Hem vergaderd wordt. Eerst het joodse volk, nu een volk wereldwijd.

Zijn trouw staat als een boog over ons leven

We hopen en bidden dat het werk voor *WegWijs* en voor de Bijbelstudiebond ook de komende jaren goede voortgang mag hebben. Dat er steeds mensen beschikbaar zijn om functies binnen bestuur en commissies te vervullen. De verenigingen hebben daar een brief over gekregen, maar ook op deze plek willen we onze zorgen daarover niet onvermeld laten. Als u een geschikte kandidaat weet voor één van de bestuursfuncties, mailt u dan gerust naar info@bijbelstudiebond.nl. Meer informatie kunt u vinden op onze website.

Hopelijk zien we elkaar op de komende Bijbelstudiedag!

Katrien Janssens-Salomons, voorzitter Bijbelstudiebond

Het Joodse volk – uit het oog, uit het hart?

In de GKv en de NGK is weinig belangstelling voor het Joodse volk, dit in tegenstelling tot de reformatorische kerken. Op grond van verschillende visies valt te begrijpen waarom er geen tot weinig (visie 1), nadrukkelijk wél (visie 2) en een allesbeheersende (visie 3) aandacht voor het Joodse volk is.

visie 1 (GKv/NGK)

In de GKv vind je vanouds een rijke traditie van schriftuitleg (de Bijbel in het geheel recht doen, niet teksten uit hun verband rukken). De bijbel begint breed en universeel (Gen. 1-11), daarna komt de versmalling via het volk Israël. Tot Pinksteren, daarna wordt het heil weer universeel. Het zandlopermotief. Israël kreeg tijdelijk een hoofdrol in Gods plan, maar de scheidingsmuur is weggebroken (Ef. 2:11-19), geen onderscheid meer tussen Israël en de andere volken. *Koninklijk priesterschap, volk van God* gaan over op de wereldwijde kerk van Christus. Geen uniek en heilig volk meer, geen speciaal heilig land of heilige stad. Aan de stichting van de Joodse staat Israël (mei 1948) wordt geen bijzondere waarde toegekend. Het gaat voortaan om het 'ware Israël', alleen die geloven dat Jezus de Zoon van God is.

visie 2 (reformatorische kerken)

In kerken van reformatorische signatuur (CGK, Gereformeerde Bond in PKN, HHK, Ger. Gem.) leeft vanouds liefde voor het oude bondsvolk. De beweging van de Nadere Reformatie (17e -18e eeuw) heeft op deze kerken veel invloed gehad. Daarbij kreeg Romeinen 9-11 de nadruk.
Uit dit bijbelgedeelte werden twee conclusies getrokken: 1. God blijft trouw aan zijn beloften aan Abraham, ondanks menselijke ontrouw; 2. Voor het Joodse volk staan nog bijzondere beloften open (Rom. 11:25 massale bekering).

Geënt op de edele olijf, gevoed uit de saprijke wortel

De profeten legden er altijd al de vinger bij: Jesaja (Rom. 10: 16-21 / 11:8-10), Elia (Rom.11:2-4). De wegen van God blijken hoger dan onze wegen. Dat is de lijn als het gaat om het Joodse volk in heden en toekomst. God heeft het Joodse volk niet verstoten (Rom. 11:1, 2,11). In de vrijgemaakte traditie (versie 1) is deze tekst van een houdbaarheidsdatum voorzien. God zou tot aan de verwoesting van de tempel (70) het Joodse volk nog de kans hebben gegeven om tot inkeer te komen; het vormde het definitieve oordeel, rechten en titels gingen over op de kerk. 'Nóg heeft God zijn volk niet verstoten' valt binnen de actualiteit van dat moment, na het jaar 70 niet meer.
Vooral vers 28b is hier belangrijk: *'God blijft hen liefhebben omdat hij de aartsvaders heeft uitgekozen'* met de onderbouwing: *'De genade die God schenkt neemt hij nooit terug, wanneer hij iemand roept maakt Hij dat niet ongedaan'* met Gods verkiezing van Abraham en Jakob als een rotsvaste zekerheid. God is trouw, al zijn wij ontrouw, Hij blijft immer dezelfde. Hij komt er niet op terug!

visie 3 (evangelische kringen)

In Evangelische kringen is de visie populair dat niet alleen de belofte uit Romeinen 11:25, maar ook die uit Jeremia, Daniël, Ezechiël en Zacharia, als nauwkeurige voorspellingen op vervulling wachten. Populair is het visioen van het dal van de dorre beenderen (Ez. 37): de oprichting van de staat Israël wordt hiermee rechtstreeks verbonden. God zou een eigen verbond met Israël hebben, de kerk uit de heidenvolken staat daar los van.

Romeinen 9-11

In deze hoofdstukken geeft Paulus de kerk uit deze volken, de kerk uit de heidenen fundamenteel onderwijs over de positie van het Joodse volk. Ze vormen een eenheid. Wij springen vaak selectief met dit gedeelte om. De leer van de verkiezing wordt dan losgemaakt van Gods weg met Israël. *Wie met de mond belijdt dat Jezus Heer is en met het hart gelooft dat God hem uit de doden heeft opgewekt, is gered* (Rom. 10 : 9) is een geliefde tekst bij openbare geloofsbelijdenis. Maar deze tekst maakt deel uit van het grote thema van de Romeinenbrief: de rechtvaardige zal leven, niet door onze inzet, maar alleen door de gerechtigheid van Christus die door geloof ontvangen wordt. Let op: na: 'het evangelie is Gods reddende kracht voor allen die geloven' staat een komma, geen punt, *het evangelie is eerst voor de Joden, maar ook voor andere volken* (16b). Dit is een rode draad die door de brief heen is geweven: Romeinen 1-3 (heidenvolken versus het verbondsvolk), Romeinen 2:17 – 3:20 (heel het Joodse volk), Romeinen 4 (Abraham, de stamvader), Romeinen

6-7 (grotendeels over de wet van Mozes), Romeinen 9-11 (de positie van het Joodse volk ten opzichte van christenen uit de heidenvolken) en Romeinen 14 (omgang met verschillen zoals eten en feesten). Kortom, het Joodse volk komt prominent in beeld in de Romeinenbrief. Algemeen onderwijs, want Paulus kent de gemeente in Rome niet, maar juist daarom van blijvend belang voor Christus' kerk.

Afwijzing en trouw

Paulus worstelt met de brede afwijzing van het evangelie door zijn volksgenoten. Dat doet hem enorm zeer (Rom. 9:2 e.v.). Het Joodse volk mag vanouds leven in Gods nabijheid, het werd uitgekozen, kreeg een VIP behandeling. Paulus somt hun voorrechten op (Rom. 9:4). Ik zal jullie God zijn, jullie mijn volk! En als klap op de vuurpijl: uit dit volk is de Messias geboren (vgl. Rom. 1:3). In Christus komt de vervulling van al Gods beloften aan het Joodse volk samen, goed nieuws dat het hele volk met vreugde zal vervullen (Luc. 1 en 2). Waarom dan die afwijzende reactie? Paulus laat zien dat dit past in Gods plan van verkiezing: niet alle nakomelingen van Abraham delen in de voorrechten van Gods verbond: denk aan Ismael en Esau. God is vrij om zijn barmhartigheid te tonen aan wie Hij wil.

Les van de olijfboom

Paulus kreeg volop ruimte om aan heidenvolken het evangelie te vertellen, het is zijn primaire opdracht. Heidenen mogen bij Gods volk gaan horen: 'niet mijn volk' wordt 'mijn volk' (Rom. 9:24-29) Hier prent Paulus christenen uit de heidenen in wat vaak vergeten wordt: de les van de olijfboom. Niet jullie dragen de stam, de stam draagt jullie; takken verhef je dus niet boven de wortel (Rom. 11:18). Geënt op de edele olijf, gevoed uit de saprijke wortel: de beloften aan Abraham, in Christus ten volle vervuld. Het heil is uit de Joden!

Rechtvaardig voor God ben je alleen door geloof

De eerste afwijzing van de kant van Joden resulteerde in de mogelijkheid van zending onder de heidenen. Maar de rol voor het Joodse volk is niet uitgespeeld: Paulus maakte in zijn eigen tijd al mee dat Joden na het zien van het geloof bij heidenen, alsnog tot erkenning van Christus als Messias kwamen.

Geheimenis

Paulus mag een geheimenis onthullen. Op basis van de tekst *'zo zal heel Israël worden gered'*. (Rom. 11:26 en 27) is de eeuwen door een massale bekering van het Joodse volk verwacht, maar dit kan niet betekenen: alle Joden. Rechtvaardig voor God ben je alleen door geloof is immers de boodschap. De beste uitleg lijkt mij een parallel te zien met de 'volheid' van heidenen. Op de dag van Christus' wederkomst is de laatste heiden tot geloof gekomen; zo kan Paulus spreken van 'heel Israël', omdat op die dag ook de laatste Jood tot geloof in Christus is gekomen.
In deze uitleg betekent vers 26 dus de optelling van drie groepen Joden: zij die meteen tot geloof kwamen (Pinksteren), zij die jaloers gemaakt zijn door heidenchristenen én zij die later tot geloof komen. God heeft zijn volk niet verstoten, Hij snijdt de band niet door. En een eventuele massale bekering in de toekomst, dat mogen we gerust aan Hem overlaten. Laten we altijd hopen en bidden dat nog veel Joden hun Messias leren kennen!

Ds. J. H. Soepenberg is predikant te Assen en voorzitter van Yachad

Literatuur

- Aart Brons, Michael Mulder en Wilma Wolswinkel, *Hoezo Israël?*
- R.Th. de Boer, *Israël niet te vergeten – Joodse volk en kerk in bijbels licht*
- ds. E.J. Oostland en ds. H.J. Siegers, *'Kerk en Israël. Ontwerp van een gereformeerde visie'*

Samenvatting

Door verschillende visies binnen kerken is er soms weinig of soms juist veel aandacht voor het Joodse volk. In de visie van de GKv zie je het zandlopermotief. De bijbel begint breed en universeel, daarna komt de versmalling via het volk Israël. Na Pinksteren wordt het heil weer universeel. Israël kreeg dus tijdelijk een hoofdrol. In reformatorische kerken leeft vanouds liefde voor het bondsvolk. Paulus laat in Romeinen 9-11 zien, dat de afwijzing van het evangelie door het Joodse volk past in Gods plan van verkiezing. De christenen uit de heidenen moeten niet vergeten dat de stam de takken draagt: de les van de olijfboom.

Hoofd hart handen | Jent van Ommen

Hoofd

- Blijkt uit Romeinen 1: 16 dat de verantwoordelijkheid van de Jood groter is dan die van andere gelovigen?
- Lees Johannes 10: 14-16. Hoe groot moet de verrassing zijn voor het uitverkoren volk dat er nog een schaapskooi is met schapen die redding nodig hebben. (Hand. 26: 19,20) Slaat dit op de heidenen, de wilde takken aan de olijfboom? Of op de verstrooide, verspreide Joden (zie ook Ez. 34: 7-16 en 37: 15-28)?
- Is de landbelofte los te koppelen van de eeuwigheidsbelofte? Zie ook Genesis 17: 7-8 en Jesaja 2: 1-5. En hoe verdraagt zich dit met de bewoners van nu?
- Ben je je ervan bewust dat de christelijke feestdagen Pasen (Pesach), Pinksteren (Sjavoeot), zoals wij ze kennen, onderdeel zijn van de Joodse erfenis?
- Welke norm hanteer je om de bijbelverhalen uit te leggen? Verstand, gevoel of nog anders?

Hart

- Lees Handelingen 13: 42-52. In hoeverre hebben de joodse leiders zich schuldig gemaakt aan zelfverraad? Is hun afwijzen de reden van verwijdering van Gods nabijheid, tot in het derde en vierde geslacht? Kun je dit een generatievloek noemen?
- Hoe kan Psalm 67 gebruikt worden om heidenen te brengen bij God?
- Is de belofte van Romeinen 10: 9 belijden, geloven=redding, los te koppelen van Exodus19: 5 en 6?
- Gelden de beloften in het Oude Testament aan Israël gedaan ook ons? En de vervloekingen? Hoe verklaar je dan het onderscheid dat gemaakt wordt in Lucas 2: 32, Handelingen 9: 15, welke boodschap kunnen we dan halen uit de beloften gedaan aan het volk Israël?
- Is het christenen aan te rekenen dat anders gelovigen (w.o. Joodse broers en zussen, moslims, atheïsten) zich niet massaal bekeren?

Handen

- Romeinen 11: 17. De wortel van de edele olijfboom draagt de wilde takken die geënt zijn. Alle gelovige, niet Joden, zijn (onder)deel geworden van het volk Israël. Lees je de geschiedenis van het Oude Testament nu ook als onderdeel van jouw verleden? Zijn de vruchten van de geënte en wilde takken gelijk?
- Hoe ervaar je dit: Yachad = samen?
- Lees Jesaja 43: 8-13. Geef aan waarom God Israël uitkoos. Wat zijn de beloften en eis?
- Abraham zou een bron van zegen zijn, zie Genesis 12: 1-3. Kun je stellen dat die zegen niet alleen voor hem is? Geef dat eens een paar voorbeelden van. Kun je het woord ‘wensen’ ook weglaten?
- Is de bekering van het Joodse volk afhankelijk van jouw inspanningen?

Opdracht:

Bid voor Joodse broers en zussen zodat de beloften van Romeinen 11 uit mogen komen. Maak het een onderdeel van de gebedsroutine.

Stelling:

- God heeft Israël niet meer lief dan andere volken. Hij houdt van alle mensen.
- Wanneer we weten dat de Heer, Jezus Christus, Zijn schapen bijeen brengt, kunnen we elkaar accepteren en samen naar Zijn stem luisteren.

God zal zijn waarheid nimmer krenken...

...maar eeuwig zijn verbond gedenken. Met deze Psalmwoorden zijn in de loop van de tijd heel veel baby'tjes in de GKv gedoopt. En wat zeg je er ongelooflijk veel mee: God die eeuwig zijn verbond trouw blijft; wat kun je voor je kind nog meer wensen?! Geen voorwaardelijke beloften, niet afhankelijk van geloof of gevoel. Je kunt er altijd op bouwen, vertrouwen en naar teruggrijpen. Wat een troost is de wetenschap dat Hij genadig is voor ouders, als hun kinderen niet de weg van de HERE gaan.

Verbazingwekkend is dan hoe er vanuit de GKv in het algemeen tegen het Joodse volk wordt aangekeken en omgegaan. Geen bijzondere plek meer voor het Joodse volk na de komst van Jezus Christus als Messias. Het is een volk net als alle andere en de kerk is nu het volk van God. Maar al die beloften dan die de HERE – JHWH – aan het Joodse volk heeft gedaan? Gelden die dan nu niet meer? Wat betekent het dan *dat niets ons nog zal kunnen scheiden van de liefde van Christus*, als dat blijkbaar toch wel kan... Maar als die beloften nog steeds gelden, dan heeft dat wel consequenties.

Een volk apart

Het Joodse volk niet zo maar een volk, maar een volk *apart*.

a. Het is uitverkoren door God.
God kiest één persoon uit, uit alle andere personen die op aarde leven, om iets speciaals te doen, gericht op de redding van de wereld. Abram uit Ur geroepen en gegaan naar een land dat hij niet kende. Het speciaal (heilig) zijn geldt ook voor Abrahams nageslacht (Gen. 12:2, 17:7). Israël heeft dat niet aan zichzelf te danken, maar het is gevolg van liefde van de HERE (Deut. 7:7).

Liefde roept liefde wakker

Het is een uitverkoren geslacht, een heilig priesterschap (Exodus 19:5,6, Deut.10:15), een kind dat Vader niet uit het oog verliest, een geliefde die Hij eer bewijst (Jes.46:3,4). *...kan een vrouw haar zuigeling vergeten of harteloos zijn tegen het kind dat zij droeg? Zelfs al zou zij het vergeten, Ik vergeet jou nooit. Ik heb je in mijn handpalm gegrift...* (Jes.49:15,16)
Het Joodse volk houdt een speciaal plekje bij de HERE.

b. Het heeft een verbond met de HERE.
Om het uitverkoren zijn te tekenen sluit de HERE een verbond met Abraham (Gen. 15 en 17).
Geen gelijkwaardige partners: God is God, de mens blijft mens. Daarom gaat de HERE ook nu al alleen door de bloedstraat (Gen. 15:17). Later

Yachad is de organisatie die binnen de GKv de evangelieverkondiging onder het Joodse volk stimuleert en steunt, en bij de kerkleden het besef wakker wil maken dat het Joodse volk nog steeds een bijzonder volk is in Gods ogen. Yachad betekent 'samen' (Ps. 133:1) en is in 2009 ontstaan uit een fusie van Stevaj en de Bat/Zioncommissie. Formeel is het een werkcommissie vanuit de GKv Ommen-West.

volgt het bloederige teken van de besnijdenis (Gen. 17:10-13). De HERE geeft krachtige beloftes: land, volk, eeuwigdurende trouw. Hij verwacht van het volk een leven in toewijding aan Hem: *wees heilig, want Ik ben heilig*. Liefde roept immers liefde wakker. Bij de Sinaï wordt het verbond vernieuwd (Ex.24): het volk krijgt de verbondswet, gericht op een leven in vrijheid. Maar God voelt zich gekrenkt als zijn lieveling haar liefde geeft aan een ander. Als straf wordt zijn volk balling in een ander land. Toch gaat Hij altijd weer verder, Hij heeft lief en is trouw, want Hij kan zichzelf niet verloochenen.

c. Het heeft de Messias voortgebracht.
De HERE koos Abraham en Israël om de wereld te redden; alle volken zouden in Abraham gezegend worden. Zijn nakomelingen hebben eeuw in eeuw uit de Messias verwacht. Het is een gezegend volk, een bevoorrechte natie, het heeft de ware zoon van David, de Koningszoon Jezus van Nazareth (Luc. 1:54,68, Rom. 9:5,6) voortgebracht. Binnen de grenzen van dit land, in de taal van dit volk, onder deze nakomelingen van Abraham heeft Jezus Messias zijn zegenrijke woorden gesproken en zijn werk op aarde verricht en voltooid (Rom. 3:1-4).

d. Het is daarom steeds vervolgd.
Dat Israël de Messias zou mogen voortbrengen is voor Gods tegenstander Satan reden geweest hen dwars te zitten. Steeds heeft hij geprobeerd de nakomelingen van Abraham te elimineren (Farao van Egypte, Haman, Hitler); het is een gehaat, verschopt en geslagen volk, dat verstrooid is over de wereld. Hierin is de strijd tussen vrouw en draak zichtbaar (Gen.3:15, Open.12). De HERE is echter zijn uitverkoren volk steeds genadig geweest, heeft het gered en bewaard (Deut. 26:5-8) vanwege de eer van zijn naam, zijn trouw en om de belofte.

De kerk en het Joodse volk

Het merendeel van het Joodse volk erkent op dit moment nog steeds niet dat hun eigen grote Zoon de beloofde Messias is. Onbegrijpelijk dat dit zo begenadigde volk, met de neus bovenop het Licht, het niet heeft gegrepen (Joh. 1:11). Hardnekkig is de gedachte, dat de christelijke kerk de plaats van Israël heeft overgenomen ('vervangingstheorie'): Zoals de HERE eerst naar het Joodse volk keek, zo kijkt Hij nu naar de christelijke kerk. Geen aparte plek meer voor hen, niet bij de HERE en niet voor de kerk. Dat is in de geschiedenis van de kerk maar al te vaak gebleken: de Joden werden niet alleen gezien als afvalligen, maar ook als de moordenaars van Jezus. Als het gaat om antisemitisme en Jodenvervolging heeft de kerk boter op het hoofd.
Maar het Joodse volk heeft, om de vier hierboven genoemde redenen, nog steeds een bijzondere plaats bij de HERE. Juist omdat Hij trouw

is en zijn woord houdt. Ook Joden kunnen niet om hun grote Zoon Jezus Messias heen. Hij is immers de Weg, de Waarheid en het Leven. Niemand komt bij de Vader dan door Hem. Dat is precies de reden waarom het evangelie ook aan hen – *allereerst* aan hen – verteld moet worden.

Jood en christen zijn verbonden aan de edele olijfboom

Zoals de 'verharding' van de Joden diende om het evangelie ook aan de heidenvolken te verkondigen, zo mag het geloof van die heidenvolken de Joden tot jaloersheid brengen (Rom. 11:11,14, 28). Echter, in 20 eeuwen 'christendom' is daar nog maar weinig van terecht gekomen...

Benadering apart

Aansluiten bij het gezamenlijke: Joden en christenen geloven echter in dezelfde Ene God. De kernbelijdenis van het Joodse volk, het *sjema* (Deut. 6:4), is ook wat de kerk belijdt. We hebben dezelfde Schriften (de Tenach: Thora, Profeten en Geschriften, ons Oude Testament), waarvan Jezus zegt dat deze van Hem getuigen! Wat ligt er dus meer voor de hand dan samen deze Schriften te onderzoeken? Het werk onder de Joden is daarom niet te vatten onder 'zending' of 'missie/mission'. Je kunt je het gevoel van de Joden voorstellen als ze daar wel onder geschaard worden. Gekoppeld aan tweeduizend jaar anti-joods-sentiment gaat de deur meteen dicht. Wees je bewust van deze gevoeligheid, die meer is dan een kwestie van naam: het laat de houding, de gerichtheid zien van waaruit je werkt.

Het werk onder de Joden in de GKv heeft steeds een moeizaam bestaan gekend. Zending werd voortvarend ter hand genomen. *All over the world* werden zendelingen gezonden, maar evangelieverkondiging onder het Joodse volk bleef een blinde vlek. Het zou goed zijn als GKv te erkennen dat het een volk apart is, en daarom een benadering apart verdient.

Dat er maar zo weinigen uit het Joodse volk Jezus als hun Messias hebben aangenomen, zal de kerk het inzicht moeten geven dat het haar blijkbaar niet echt lukt om Joden jaloers te maken. Antisemitisme, Jodenhaat en Jodenvervolging zijn niet bepaald wat je noemt wervend, en hebben het besef van de Joodse identiteit en etniciteit alleen maar versterkt. De frontale aanval bereikt eerder het omgekeerde dan het beoogt, terwijl een benadering die aansluit bij het gezamenlijke dat er is, veel meer voor de hand ligt. Immers, Jood en christen zijn verbonden aan de edele olijfboom (Rom. 11). Ja, en dan de Joden als 'eigen' (natuurlijke) takken, de gelovigen uit de heidenen als wilde takken. Alleen dat al maakt bescheiden: *niet wij dragen de wortel, de wortel draagt ons!*

Ds. J. Haveman is predikant te Emmen en voormalig voorzitter Yachad

Samenvatting

God zal eeuwig zijn verbond gedenken. Wat zijn dat veelzeggende woorden uit Psalm 105. Maar gelden de beloften die de HERE aan het Joodse volk gedaan heeft nu niet meer? De auteur zegt dat het Joodse volk een volk apart is. Hij noemt vier redenen: het is uitverkoren door God, het heeft een verbond met de HERE, het heeft de Messias voortgebracht en het is daarom steeds vervolgd. Maar het merendeel van het Joodse volk erkent de Messias niet. Haveman pleit er daarom voor om samen met hen de Schriften, het Oude Testament, te onderzoeken en de evangelieverkondiging niet te vatten onder zending.

Film

'Yachad – terug naar Jeruzalem' gemaakt door Aad en Henk Kamsteeg in opdracht van Yachad (2017).
De film is gratis te downloaden via www.yachad.nl en prima te gebruiken bij de bespreking van het onderwerp. Een tekst- en verwerkingsboekje is eveneens te downloaden.

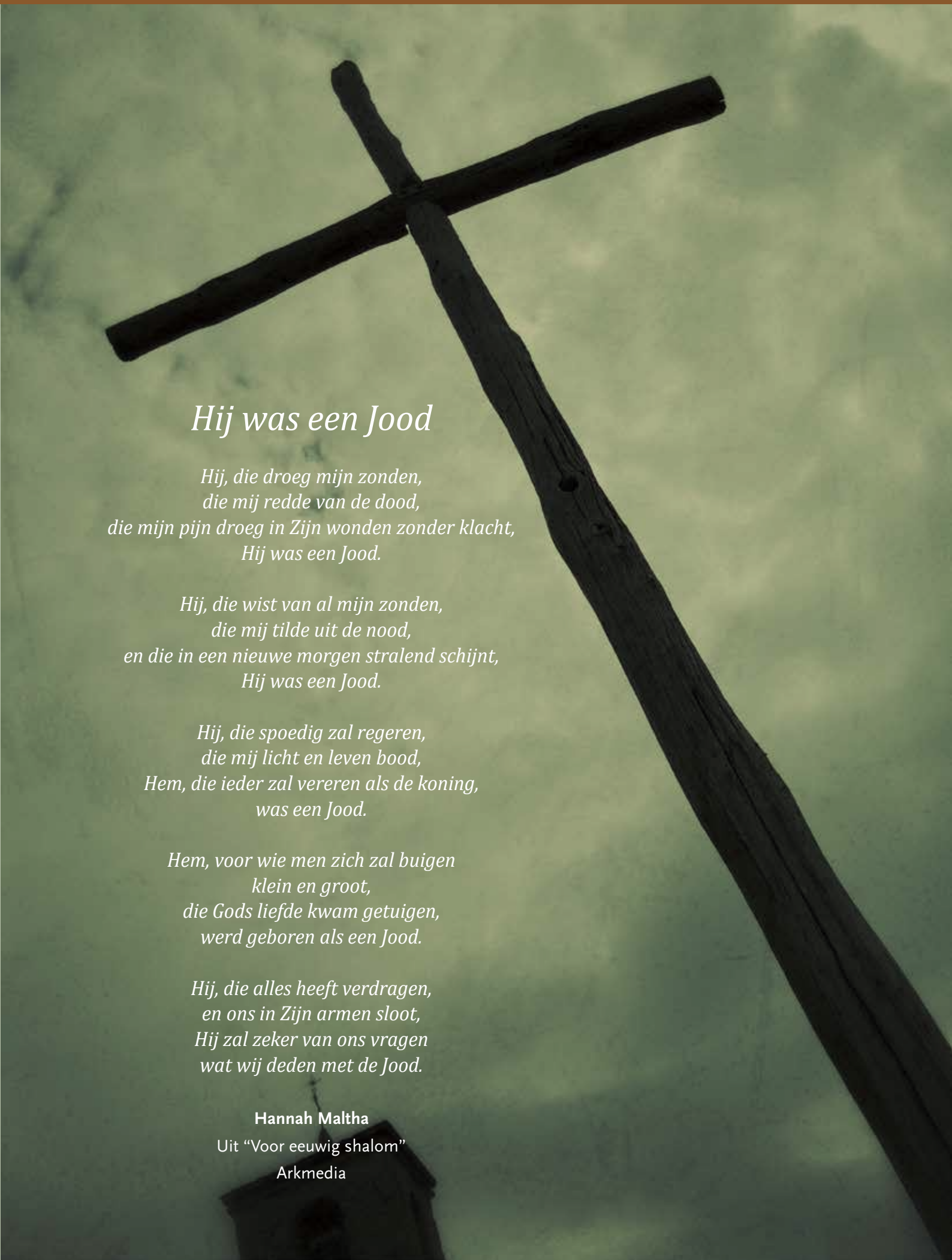

Hij was een Jood

Hij, die droeg mijn zonden,
die mij redde van de dood,
die mijn pijn droeg in Zijn wonden zonder klacht,
Hij was een Jood.

Hij, die wist van al mijn zonden,
die mij tilde uit de nood,
en die in een nieuwe morgen stralend schijnt,
Hij was een Jood.

Hij, die spoedig zal regeren,
die mij licht en leven bood,
Hem, die ieder zal vereren als de koning,
was een Jood.

Hem, voor wie men zich zal buigen
klein en groot,
die Gods liefde kwam getuigen,
werd geboren als een Jood.

Hij, die alles heeft verdragen,
en ons in Zijn armen sloot,
Hij zal zeker van ons vragen
wat wij deden met de Jood.

Hannah Maltha
Uit “Voor eeuwig shalom”
Arkmedia

Niet doorstrepen maar onderstrepen

Aart Brons (1957), getrouwd met Tineke en vader van drie volwassen dochters, opa van twee kleinkinderen, is predikant binnen de Christelijke Gereformeerde Kerk. Na een ambtsperiode in Vlissingen, Zuidlaren/Wildervank-Veendam en Kampen woonde en werkte hij met zijn vrouw van 2012 tot 2017 in Jeruzalem als consulent voor het Centrum voor Israëlstudies (CIS). In afwachting van een beroep wonen ze in een vakantiewoning in Voorthuizen.

"Er is als het om visie op Israël gaat verschil in kerkelijke cultuur tussen CGK en GKv." Aart Brons probeert te duiden waar dat verschil vandaan zou kunnen komen. "De kerken binnen het CIS menen dat het met het door God uitverkoren oude bondsvolk niet voorgoed de mist in kan gaan, het verbond is immers nooit opgezegd. In de GKv, even kort door de bocht, is er de neiging om meer zichzelf te zien als het ware volk van God."

Het is belangrijk wat je verstaat onder 'Israël': de staat of het volk Israël, Joden in en buiten Israël, bloed of godsdienst . Bij de CGK deputaten Kerk en Israël is dat in deze jaren onderwerp van studie. Godsdienst speelt een heel belangrijke rol, maar het is niet alles. Binnen de CGK is er voor de oorlog al aan 'zending onder de joden' gedaan. De eerste Israëlwerker begon in 1954 in Hamburg onder de joden te werken. Na een paar jaar vertrok hij naar Jeruzalem. Want daar moet je zijn voor de ontmoeting met Israël! Inmiddels was duidelijk dat het daarin heel nadrukkelijk niet gaat om zending zoals die onder andere volken bedreven wordt, maar om een eigensoortige relatie, waarin wederzijds een heleboel te leren en ook herkenning te ervaren is.

Contacten

Als Israël-consulent (een lastig woord, want het wordt ook gebruikt voor mensen die dingen verkopen, voegt Brons er lachend aan toe) ben je namens de kerk in Israël om contact te hebben met, in de praktijk vooral, het religieuze jodendom door onder andere het samen lezen van geschriften. Ook wel met Messias-belijdende Joden, dat lag in het verleden nogal gevoelig: als je met hén in contact was, dan was je bij het religieuze jodendom verdacht. Lange tijd was bij Joden de kerk sowieso buiten beeld en werden christenen gemeden, maar er is nu bij een deel van hen meer openheid naar christenen toe. In de zin van: We zijn in feite twee verschillende stromen vanuit dezelfde bron, die niet met elkaar in de clinch moeten gaan, maar die elk een eigen plek en verantwoordelijkheid hebben in Gods plan. Het is echter zeker niet het hele jodendom dat er zo in staat, slechts een midden sector, deels liberale joden, deels moderne orthodoxen. Met deze groep is er soms zelfs zeer goed contact mogelijk. Zo was ook de sfeer waarin ik in Jeruzalem kon werken. Verder zijn er messiaanse Joden en Palestijnse christenen, die ook elkaar wel ontmoeten. Ook daar zijn mooie dingen, het is niet alleen maar haat en

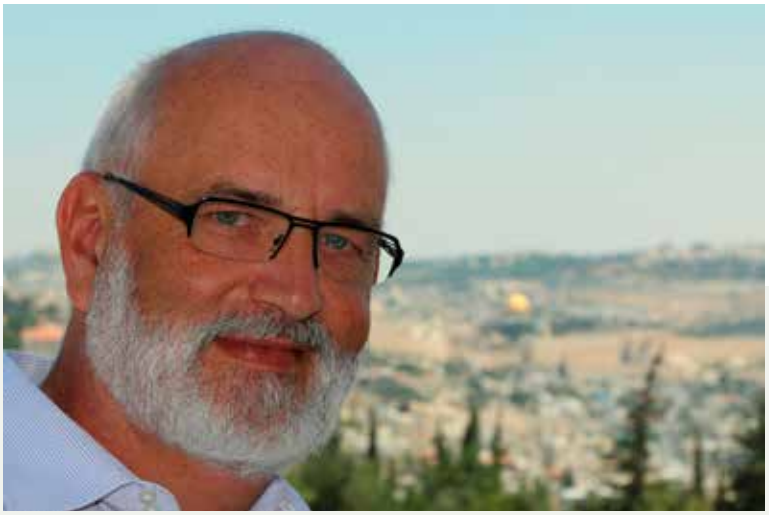

nijd. Maar er zijn ook Palestijnen die zó Palestijns zijn en Joden die zó Joods zijn dat de ander niet aan bod komt.

Naar Jeruzalem

Als 19-jarige student kwam Aart voor het eerst in Israël om het land van de bijbel te zien en de bijbel beter te begrijpen. Wat hem toen het meeste aansprak was dat het geen plek is van het verleden. Het volk Israël is geen fossiel, het leeft! “Vanaf toen ben ik me meer gaan richten op het Hebreeuws van het Oude Testament. Ik ben jaloers gemaakt door het Israël dat laat zien hoe het de bijbel kan lezen.” Heel veel jaren later zijn hij en zijn vrouw op verzoek van het CIS naar Jeruzalem afgereisd. Wat waren de verwachtingen? Vooral het Jodendom beter leren kennen, echt contact maken. En dat is meer en anders waar geworden dan ik had gedacht. Ik kon gewoon meeleven in de synagoge, meebidden, meelezen. Je weet een heleboel uit de boeken, maar het is zo anders als je er ook bent en meedoet, om dicht bij de mensen te komen en te ervaren wat er allemaal gebeurt. Ze zijn er op verdacht dat je ze komt bekeren: wacht maar straks komt de aap uit de mouw! Je moet laten zien dat dat niet zo is maar dan krijg je er ook openheid voor terug.

Het volk Israël is geen fossiel

Je bent er toch ook om over je eigen geloof te spreken? Dat is vooral in het begin erg lastig. Het moet heel voorzichtig of kan helemaal niet. Maar het kan soms – met name vanuit een goede relatie –ook weer vanzelf gaan. Een aantal van onze contacten kunnen we gebruiken in de studiegroepen van studenten, docenten of predikanten.

Bijwoner of kraker

Messias belijdende Joden beleven hun geloof op heel verschillende manieren, heel dicht bij de Joodse vieringen of dicht bij evangelische gemeenten. Messiaanse Joden hebben een dubbele identiteit: in Jezus en als Jood. Religieuze joden zeggen: je zet een streep dóór je Jood zijn als je in Christus gaat geloven, maar zij zeggen: nee, je zet er juist een streep ónder. Het messiaanse jodendom is een nieuwe vorm. In de kerk zijn er altijd wel Joodse mensen geweest, maar als je als Jood bij de kerk wilt komen moet je al het Joodse afzweren. Je mag bijvoorbeeld niet de sjabbat op de zevende dag houden en je moet kerstfeest vieren in plaats van de Joodse feesten. Nota bene, een bijbelse feestdag inruilen voor een van oorsprong heidens feest, dat gaat erg ver. De kerk zich heeft zich ontwikkeld van vreemdeling en bijwoner tot een kraker. Ook heeft ze op alle mogelijke manieren geprobeerd Joden te bekeren, zoals met twistgesprekken en gedwongen bekeringen. Maar de enige manier die de bijbel aangeeft, namelijk tot jaloersheid brengen, dat is niet zo heel best gelukt. Je moet als kerk je hand ook in eigen boezem steken.

Stevig nadenken

Hoe lezen wij de bijbel? Mág je niet meer besnijden? Messiaanse Joden doen dat namelijk wel; natuurlijk doen ze dat, want ze zijn nakomelingen van Abraham. Volgens Gods eeuwig verbond geldt dat zij besneden moeten worden. Paulus heeft niet alle besnijdenis afgeschaft, hij heeft immers zelf Timoteüs ook besneden. Besnijdenis hoort speciaal bij de Joodse identiteit, dat is door Paulus helemaal niet doorgestreept.

het is zo anders als je er ook bent en meedoet

Christenen claimen vaak de uitstorting van de heilige Geest als hét omslagpunt voor heidenen. Maar het Pinksterfeest was een puur Joods pelgrimsfeest: Joden overal vandaan waren in Jeruzalem en het was voor hén in de eerste plaats. Pas in Handelingen 8 gaat het over een heiden (de Kamerling) en in Handelingen 10 nog eens eentje (Cornelius, de hoofdman). Een heftig gebeuren als die tot geloof komt, want het was in die eerste tijd helemaal niet gewoon.
De eerste gemeente bleef ook als vanouds in de tempel functioneren. Wij denken: Het gordijn in de tempel is gescheurd, dus je hebt er niets meer te zoeken. Denk niet dat er een muur is tussen het oude testament Israël / nieuwe testament de kerk. De kerk bestond eerst binnen Israël. Pas later kwamen ook heidenen tot geloof. Zij konden op een eigen manier deel gaan uitmaken van het volk van God. Handelingen 15 spreekt daarover: Heidenen hoeven niet besneden te worden en dergelijke. Een paar dingen zijn belangrijk, de kernwaarden van de bijbel, het minimale om tafelgemeenschap te hebben.
Er is een beweging *Toward Jerusalem Council II*, (op weg naar het tweede Jeruzalem concilie) die zegt: Heidenen hoeven niet Joods te worden om behouden te worden, maar de Joden hoeven ook niet heidens te worden om bij de kerk te horen.
Daarom is het contact met Messiaanse Joden ook heel belangrijk, omdat dit specifieke vragen zijn. Iets om stevig over na te denken.

We hebben met een kring Joden en christenen (5/5) samen het Matteüsevangelie gelezen. Toen we bij Matteüs 23 aankwamen dacht ik: Oei, wat gaat dit worden. “Wee u, gij Schriftgeleerden en farizeeën…”. Maar een Joodse deelnemer, een rabbi, zei: “O, dit herken ik zo”. In plaats van: hier krijg je toch even de tegenstellingen, was het juist het omgekeerde: dit zie ik ook nu in het jodendom! Door samen te lezen kun je tot verrassende ontdekkingen komen. Toen wij uit Jeruzalem weggingen hadden we net Matteüs uit. De groep wilde verder gaan, maar welk bijbelboek zouden ze nemen? Johannes misschien? Vanaf de Joodse kant kwam het verzoek om Romeinen te gaan lezen. En dat doen ze nu.

WEGWIJS ZOEKT…

Wie komt onze redactie versterken?
De redactie van *WegWijs* zoekt een

Secretaris M/V

Je werkzaamheden zullen bestaan uit:
- maken van een agenda voor de redactievergaderingen (5 x per jaar)
- overleg met de koster van de vergaderlocatie (Berkum)
- schrijven van notulen en een jaarverslag
- behandelen van de in- en uitgaande post
- boeken voor recensies aanvragen bij uitgeverijen

Zes keer per jaar stellen we met elkaar (6 redacteuren) een interessant en veelzijdig nummer van *WegWijs* samen. Je denkt mee over onderwerpen, schrijvers en opmaak van de diverse rubrieken. Begeleiding van auteurs en het schrijven van boekrecensies kunnen ook tot de werkzaamheden behoren.

Ben je belijdend lid van de GKv, heb je enige ervaring of affiniteit met redactiewerk en ben je handig met de computer? Solliciteer dan naar deze leuke vrijwilligersfunctie.
Bel voor inlichtingen met Toos Slot 0523-268015 of stuur een mailtje naar t.slot@bijbelstudiebond.nl.

Kijk ook op www.steunpuntbijbelstudie.nl.

Talent

Het is een volk met veel talent. Dat zingt Stef Bos in Wat ik niet ben, het Lied Van God dat op In Een Ander Licht uit 2009 is terug te vinden. En inderdaad, het Joodse volk bezit veel talent. Hoewel ze maar een verwaarloosbaar klein deel van de wereldbevolking vormen (ongeveer 0,2 procent), is het aandeel Joodse Nobelprijswinnaars een flink veelvoud er van: ongeveer 22 procent.

Tussen haakjes, is de Nobelprijs wel een onderscheiding die je kunt winnen? Het is immers geen wedstrijd. Het is een wetenschappelijke erkenning voor een prestatie, die je levert of hebt geleverd.
Eén van de winnaars van de Nobelprijs is Bob Dylan, die in 2016 deze bekroning kreeg in de categorie Literatuur. Als reden gaf het Nobelcomité dat Dylan de prijs krijgt "voor het scheppen van nieuwe poëtische uitdrukkingsvormen in de grote Amerikaanse liedtraditie". Veel meer woorden maakt zo'n gezelschap niet vuil aan de toekenning van de prestigieuze onderscheiding.
Bob Dylan is een Jood. Toen hij acht dagen jong was, werd hij in de plaatselijke synagoge besneden en kreeg hij de Hebreeuwse namen Shabtai Zisel ben Avraham mee. Een van de redenen waarom Dylan en zijn volksgenoten zo succesvol zijn binnen de Nobelprijzen, is dat de cultuur van joden sterk gericht is op leren en op kennis. Het is dus helemaal niet gek dat Dylan veel met literatuur bezig is en zich daarin ook uit.

Een andere bekende Joodse dichter en zanger is Leonard Cohen. Hij zal overigens nooit de Nobelprijs voor de Literatuur krijgen. Cohen overleed in november 2016 en de Nobelprijzen worden nimmer postuum toegekend, enkel aan nog levende personen.

Talent wordt nooit minder als je er mee werkt

Voordat Cohen in 1967 zijn eerste elpee maakte, had hij al de dichtbundel Flowers for Hitler (1964), zijn enige romans The Favourite Game (1963) en Beautiful Losers (1966) uitgebracht. De Canadese dichter wordt geroemd vanwege zijn calvinistische arbeidsethos. Inspiratie is niet iets wat in de lucht zweeft, geen vogeltje dat op je schouder komt zitten. Je moet gewoon werken, toegewijd zijn aan je ambacht. Schrijven is een ritueel, op vaste uren, in een kantoor: schrijven door het gewoon te dóén.

Cohen en Dylan kwamen elkaar tegen in februari 1990, op een vliegveld in Parijs. Cohens nummer Hallelujah was een grote hit op dat moment, net als I And I van Dylan. Zoals collega's dat doen, vroeg Dylan hoe lang Cohen nodig had om Hallelujah te schrijven. Twee jaar, was het antwoord van Cohen, die vervolgens aan Dylan vroeg hoe lang hij nodig had voor I And I. Vijftien minuten, antwoordde Dylan.

Het is een volk met veel talent, dat Joodse volk. Ook voor talent geldt dat je er hard voor moet werken om het te onderhouden. Maar voor talent geldt ook, zoals een Joodse rabbi aan het begin van onze jaartelling vertelde in een gelijkenis, dat het nooit minder wordt als je er mee werkt. Je talent wordt altijd méér. Tenzij je het verstopt onder de grond.

Het Remonstrantisme veroordeeld

Tijdens het Twaalfjarig Bestand (1609 – 1621) in de oorlog met Spanje, bracht een hevige theologische strijd tussen remonstranten en contraremonstranten de jonge republiek op de rand van een burgeroorlog. Uiteindelijk kregen de gereformeerde kerken van de overheid in 1618 toestemming voor een nationale synode. De kerken wilden die in Amsterdam houden. De overheid koos voor Utrecht. Maar omdat de invloedrijke Engelse vorst Jacobus I faliekant tegen Utrecht was, werd het Dordrecht.

De hele gang van zaken voor en tijdens de synode, was een geval van 'over eieren' moeten lopen. Geregeld brak er eentje. We noemden al de kwestie van waar de synode moest vergaderen. Iets anders was: wie leverde de voorzitter: de overheid, de aanwezige buitenlandse theologen of de Nederlandse kerken? De keuze viel op de laatste en het werd Johannes Bogerman, predikant te Leeuwarden. Dit was een tactische zet. Een Fries, uit een gewest waar het remonstrantisme helemaal niet leefde. Dus geen Hollander die tot z'n lippen in de spreekwoordelijke kerkelijke modder stond. En dan moest ook nog beslist worden wie, waar kwam te zitten. Om nog maar te zwijgen over de bevoegdheden van de voorzitter. Drie van de zes afgevaardigden uit de Utrechtse kerken waren

remonstrants. Tot ergernis van anderen draalden zij of ze zichzelf als leden van de synode beschouwden, of zich bij de gedaagde remonstranten voegden. Want een aantal met name genoemde remonstranten was opgeroepen zich voor de synode te verantwoorden. Deze groep stond in Dordrecht onder leiding van de Leidse hoogleraar Simon Episcopius, maar kwam daar te laat aan. Ze kregen een plek midden in de vergaderzaal, tegenover het moderamen en omringt door de overige afgevaardigden. In zijn openingswoorden sprak Episcopius over een 'vriendelijke conferentie'. Maar behalve dat de remonstranten werden berispt over hun te late verschijning, werd hun te verstaan gegeven dat ze zich hadden te verantwoorden voor een kerkelijke synode die over hun opvattingen zal besluiten. De tijd van conferenties was voorbij.

Meteen ontstond een discussie met de remonstranten over de aard van deze samenkomst en de bevoegdheden van de synode. De remonstranten wilden deze kerkelijke vergadering niet als rechter erkennen. Vervolgens hebben de remonstranten een tactiek toegepast die hen uiteindelijk geen goed heeft gedaan. We mogen aannemen dat hun doel was, om de eigen gelederen gesloten te houden en het front van de synode te doorbreken. Dat hoopten de remonstranten te bereiken door in te zetten op onderwerpen waarvan zij wisten dat hun gereformeerde collegae daarover onderling van mening verschilden. En zo stond Episcopius als een openbaar aanklager tegenover het moderamen met allerlei theologische verdachtmakingen die nu niet in geding waren. De bekwame voorzitter Bogerman was voortdurend alert op deze list en keer op keer werd die aanvalsroute door hem versperd.

Het remonstrantisme is als 'manier van geloven' tot de dag van vandaag springlevend

Daarnaast hebben de remonstranten er alles aan gedaan om de behandeling van hun zaak te vertragen. Wellicht in de hoop dat de overheid en de buitenlandse afgevaardigden het spuugzat werden en een punt zouden zetten achter deze vergadering, zonder dat de remonstranten waren veroordeeld. Zo hielden ze ellenlange betogen, maar zonder antwoorden te geven op aan hun gestelde vragen. Maar door deze handelswijze irriteerden zij juist de politieke afgevaardigden en de buitenlandse theologen.

Uiteindelijk werden de remonstranten - na vele zittingen en na diverse keren van verschillende kanten te zijn opgeroepen om voor de dag te komen met hun inhoudelijke bezwaren tegen Nederlandse Geloofsbelijdenis en de Heidelbergse Catechismus - door een woedende Bogerman weggestuurd. Maar ze mochten Dordrecht niet verlaten. De synode ging het remonstrantisme nu behandelen aan de hand van een groot aantal publicaties die verschillende remonstranten eerder al had geschreven.

Het is nog maar de vraag hoe de kerkgeschiedenis verlopen zou zijn als de remonstranten hun inhoudelijke bezwaren tegen de formulieren van eenheid open en eerlijk aan de orde hadden gesteld. Hoe groot was de steun - op onderdelen - misschien geweest van sommige (buitenlandse) theologen en van de overheid? Maar - net als hun in 1609 overleden voorman Jacobus Arminius gedaan had - trokken de remonstranten een rookgordijn op rond hun theologische opvattingen. Ook latere remonstrantse kerkhistorici erkennen en betreuren zulk optreden.

Ondanks de kerkelijke veroordeling van de remonstranten in Dordrecht 1618-1619 en ondanks dat de remonstrantse kerk in Nederland heel klein is, is het remonstrantisme als 'manier van geloven' tot de dag van vandaag springlevend. Daarover Deo Volente meer in een volgende bijdrage.

Huib Noordzij is auteur van o.a. Handboek van de Reformatie en woont in Barneveld

"Biddende Joodse man", een ets van Hermann Struck © Het Rijksmuseum

Luister, Israël!

Elke ochtend, middag en avond, op de momenten waarop vroeger in de tempel de offers werden gebracht, bidt de vrome Jood. Waarom doet hij dat? Heeft hij daar zo'n behoefte aan? Misschien, maar dat is niet de belangrijkste reden. Volgens de Joodse traditie is bidden een mitswa, een gebod. God heeft gesproken tot zijn volk en zich bekendgemaakt. Nu wil hij graag antwoord. Hij bevrijdde zijn volk uit Egypte en leidt het nog steeds op de weg naar een mooie toekomst. Zo wil hij graag omgaan met zijn volk. Abraham Joshua Heschel zei eens: “Er is iets dat veel groter is dan mijn verlangen om te bidden, en dat is Gods verlangen dat ik bid”. Op de ets hiernaast zien we een oude Joodse man, verzonken in gebed. Om zijn schouders ligt een gebedsmantel. Op zijn hoofd en om zijn arm draagt hij zoals bij ieder doordeweeks ochtendgebed de *tefillien*, twee lange zwarte riemen waaraan doosjes ('huisjes') zijn bevestigd.

bidden begint met luisteren

In de doosjes zitten opgerolde strookjes perkament met bijbelteksten. Zo geeft de man letterlijk gehoor aan de oproep uit Deuteronomium 6:8: “Houd mijn woorden in gedachten, maak ze u eigen, draag ze als een teken om uw arm en als een band om uw voorhoofd”. Hij hoeft niet zelf te bedenken wat hij zal zeggen. Voor iedere dag staan er bijbelwoorden in zijn gebedenboek, die hij in gemeenschap met alle andere bidders kan lezen en nazeggen. Want bidden begint met luisteren en helpt om te leren luisteren. Het belangrijkste gebed is dan ook niet: “Luister, Heer!”, maar “Luister Israël: De HEER, onze God, de HEER is de enige! Heb daarom de HEER lief met hart en ziel en met inzet van al uw krachten.”

Ida Slump-Schoonhoven

Hermann Struck, de maker van deze ets, werd in 1876 in Berlijn geboren in een orthodox Joods gezin. Hij was een gevierd kunstenaar, vooral vanwege zijn beheersing van de grafische technieken zoals het etsen. Hij schreef er een handboek over dat nog steeds de moeite waard is, *Die Kunst des Radierens*. Ook gaf hij les aan Liebermann, Munch, Chagall en andere beroemde tijdgenoten. Het is prachtig om te zien hoe hij op deze ets de intense concentratie van de biddende man heeft uitgedrukt. Daarin is hij duidelijk een navolger van Rembrandt. Hoewel Struck volop deelnam aan het culturele leven van zijn tijd bleef hij het geloof van zijn jeugd trouw. Als aanhanger van het Zionisme verlangde hij naar een Joods thuisland. In de linkerbovenhoek van de ets tekende hij het embleem van de Zionistische beweging, een kleine Davidsster. Aan weerszijden ervan staan de letters H en S, en daarboven de Hebreeuwse initialen van zijn Joodse naam: Chaim Aaron ben David. 'De artistieke ziel van Israël', zoals hij wel wordt genoemd, emigreerde in 1922 naar Palestina, waar hij overleed in 1944. In zijn woonhuis in Haifa is nu het *Hermann Struck Museum* gevestigd.

"Dit zegt God de HEER: Ikzelf zal uit de top van de hoge ceder, tussen de bovenste takken, een teer twijgje wegplukken, en dat zal Ik planten op een hoge en verheven berg. " (Ez. 17:22)

"In die boom, in de schaduw van zijn takken, zullen vogels wonen, alle soorten vogels die er zijn." (Ez. 17: 23b)

Vreemde vogels in een boom

2 januari 2018. Het jaar goed beginnen met een dagje vogels kijken, samen met een paar andere vreemde vogels. Op naar Utrecht, want daar was, midden in een woonwijk, een bladkoning te vinden. Een zeldzaam vogelgastje uit Siberië. Heel klein, 7 gram, 6000 kilometer gevlogen.

Terwijl we staan te turen, ineens een hels kabaal boven ons. Zo'n tien grote parkieten landen in een boom. Groenwangparkieten. Die horen hier niet, in Nederland. Maar ze zijn er wel! En ze mogen er zijn. Ontsnapt... aan het net van de vogelhouder (naar Ps. 124). 'Alle soorten vogels zullen wonen in de boom.' Zie je wel, het mag. Het kan. De Schepper zegt het zelf.

Ik raad je aan heel Ezechiël 17 nu even te lezen. Het gaat over een arend, en een ceder en een wijnrank. De arend rukt de top van een ceder af en neemt het mee. De arend is Nebukadnezar die de top van Juda wegrukt uit Israël, en meeneemt naar Babel. De arend plant een wijnrank in Juda. Dat is Sedekia, de laatste koning van Juda. In tegenstelling tot de hoge ceder moet de wijnrank aan de grond blijven. Nederig buigend onder de straffende hand van God. Maar de wijnrank wil zich er onderuit wurmen. Dat laat God niet toe. Ook de wijnrank zal nu in ballingschap gaan.

een boom waarin alle soorten vogels mogen wonen

Toch is dit niet het eind van Juda, van de Joden. Niet het eind van Israël, niet het eind van Gods plan, van Gods volk. *"Dit zegt God de HEER: Ikzelf zal uit de top van de hoge ceder, tussen de bovenste takken, een teer twijgje wegplukken, en dat zal Ik planten op een hoge en verheven berg."*

In tegenstelling tot het grove geweld van de arend, plukt de Here God liefdevol een teer twijgje. Een bekend beeld: Jesaja 11 *'Uit de stronk van Isaï komt een scheut tot bloei'*.

Het wordt een boom waarin alle soorten vogels mogen gaan wonen. Het klinkt als de boom uit Romeinen 11 waarin de takken van Israël én de takken van alle andere volken worden geënt. Samen op dezelfde boom. In de schaduw van de Allerhoogste.

Groenwangparkieten in een Nederlandse boom. Horen ze hier niet? Net als de vreemde vogels eronder ontsnapt aan het net van de vogelvanger. Vrij!

Ds. J. Holtland is predikant te Veenendaal-Oost

Henk van Eeken, Ida Nijman-Stegeman en Riet Steenbergen-Busstra

De Joodse wereld

In de inleiding wordt het waarom van dit boek uitgelegd: een beschrijving van het jodendom gerelateerd aan het christelijk geloof. Het boek is systematisch van opbouw en geeft zeer veel feitelijke informatie.

Na de inleiding volgen: De geschiedenis van het Jodendom (van Abraham tot heden, de staat Israël), Hedendaags Jodendom (godsdienstige opvattingen, stromingen, Joden in Israël). Joodse feesten. Godsdienstige gebruiken en rituelen. Messiasverwachting van de Joodse godsdienst. Jodendom en Christendom (vervangingsleer, christenzionisme, antisemitisme). Detailinformatie zoals het Hebreeuwse alfabet, woorden en uitdrukkingen en het Joodse jaar, zijn onder andere van belang voor mensen die Israël bezoeken.

Al legt het Jodendom meer de nadruk op goede daden dan op correcte levensovertuiging, toch kan men wel spreken van een drietal grondbeginselen: het geloof in één God (de idee van een goddelijke Drie-eenheid is voor een Jood verwerpelijk), het geloof in de verkiezing van het Joodse volk, en het geloof in de Thora.

De auteur maakt bij de bespreking van de Joodse feesten en de huidige godsdienstige gebruiken en rituelen (61 van de in totaal 168 pagina's van het boek) zichtbaar dat ook vandaag alles tot achter de komma is voorgeschreven en geregeld. "Jodendom is een manier van leven. In dat opzicht is het niet te vergelijken met het Christendom. Het is meer dan een godsdienst."

Het boek probeert helder te maken wat overeenkomsten en verschillen zijn tussen de verschillende stromingen binnen het Jodendom.
"De verscheidenheid en verdeeldheid binnen het Jodendom lijken wel wat op die binnen de reformatorische gezindte." Dominee Silfhout confronteert de joodse religie nadrukkelijk met het Christendom. "Zij zijn ziende blind. Wat is de verlichting met de Heilige Geest voor hen en ons nodig om te zien. 'Ontsluit mijn ogen en laat mij aanschouwen de wonderen van Uw wet'" Psalm 119:18 "Ontsluit mijn ogen" betekent volgens de kanttekening HSV "geef mij meer inzicht dan ik heb". Daarvoor is onderzoek van de Schrift nodig. Zie ook de kanttekening HSV bij Johannes 5:39.

Zeer frequent wordt verwezen naar de bijbel. Er wordt niet volstaan met het noemen van de tekst, maar deze wordt voluit weergegeven. Dit gebeurt dan als tekst vanuit de oude Staten Vertaling. En die is niet altijd even gemakkelijk te begrijpen. Het bij de hand hebben van een andere dan de Staten Vertaling is in dit geval wel aan te bevelen. Gelukkig wordt vervolgens veelal gebruik gemaakt, soms letterlijk, van de kanttekeningen bij de HSV.

Een antwoord op de ondertitel van het boek "Hoe kan het Jodendom ons Christen-zijn verrijken?" heb ik niet echt kunnen ontdekken.

Dominee W. Silfhout, is tweede voorzitter van het Deputaatschap voor Israël van de Gereformeerde Gemeenten. Het is een prachtige uitgave, gebonden, op glanzend papier, voorzien van veel schitterende foto's. (HvE)

W. Silfhout, *De Joodse wereld, Hoe kan het Jodendom ons christen-zijn verrijken?*, de Banier, 2015, ISBN 9789462785687, 168 pag. € 20,94

Schokkend

Een beschamend onderwerp dat in het boek *Christendom en antisemitisme* van Bart Wallet (historicus aan de VU en de UvA) aan de orde komt. Christendom en jodendom, elk met een eigen geschiedenis van strijd en geweld, hebben immers een gedeelde oorsprong. Ondanks dat groeide er de eeuwen door ten opzichte van elkaar een zeer complexe relatie op theologisch, politiek, sociaal, maatschappelijk en economisch vlak.

De auteur begint zijn zoektocht naar de oorsprong van het antisemitisme bij de verwoesting van de tempel in Jeruzalem en betrekt daarbij het rabbijnse jodendom en het vroege christendom: twee joodse groeperingen met twee zelfstandige godsdiensten. De term 'Israël', door de een historisch en door de ander christologisch geclaimd, speelt daarbij een grote rol. De Joden worden gezien als blind voor Jezus, dus verworpenen; de kerk daartegenover als het 'ware Israël' (vervangingsleer).
In de Middeleeuwen groeit de 'catalogus' van anti-Joodse beelden en stereotypen uit tot vervreemding en bedreiging. In de zestiende eeuw (Renaissance en Reformatie) ontstaat er desondanks een christelijke wetenschappelijke belangstelling voor de oertaal van de bijbel en de Joodse cultuur. Vanaf de 18e eeuw wordt het Joodse denken en doen echter een politiek en sociaal probleem. Wallet beschrijft het moderne antisemitisme, de opkomst van de christelijk-sociale bewegingen in Europa (het nationaalsocialisme) en Nederland (Abraham Kuyper), met als dieptepunt 'Auschwitz'. Tenslotte bespreekt hij de joods-christelijke dialoog; een teken van hoop?!
Al met al een schokkende confrontatie! Nuttig om kennis van te nemen en over na te denken. Bijzonder zijn de tekeningen met beschrijving van Karel Kindermans. (RSB)

Bart Wallet, *Christendom en antisemitisme. Tweeduizend jaar confrontatie*, Boekencentrum i.s.m. Museum Sjoel Elburg, 2017, ISBN 9789023951971, 125 pag. € 12,99

Antisemitisme

Het boek is geschreven als gesprek tussen de auteur en een jongere. Duidelijk is dat het belangrijk is de geschiedenis te kennen zodat we hier ons voordeel mee kunnen doen.
Ook met de tegenwoordige problemen rond migratie van bevolkingsgroepen kun je dit boek lezen als een *wake-up call*.
Antisemitisme is racisme.
Een citaat: "In een kwetsbare democratie en in een situatie van crisis kunnen simplistische ideeën de overhand krijgen op het gezonde verstand!" (Dit betrof de politieke verdeeldheid in 1933 ten tijde van Hitler.) Niet mogen trouwen met Joden, de 'Kristallnacht', tijdens de oorlog vindt men de oplossing: moorden en deportaties. Door grote onverschilligheid en latente tevredenheid kon dit allemaal gebeuren. Woorden als 'Holocaust' 'Shoah' en het begrip genocide worden na de oorlog gebruikt. De begrippen antizionisme en antisemitisme worden uitgelegd; de oorsprong en verschijnselen komen door het christendom! Via de media wordt veel doorgegeven. Vrijheid van meningsuiting wordt vaak op een negatieve manier gebruikt, daar moet je op inspelen. Ook Dieudonné en Zemmour worden genoemd naast Hitler en Dreyfus.
Het boek wordt 'verplichte kost' genoemd. Het voldoet aan de verwachting; is helder voor jong en ouder. Moet je alles kunnen zeggen onder de noemer vrijheid van meningsuiting? Je moet je niet door emotie laten leiden maar je mag er wel van bewust zijn dat we met ingewikkelde problemen te maken hebben.
Wievorka is socioloog, een van de meest vooraanstaande wetenschappers van de wereld. Hij publiceerde veel over terrorisme en sociale bewegingen, discriminatie en antisemitisme.(INS)

Michel Wievorka, *Het antisemitisme uitgelegd aan jongeren,* De Bezige Bij, Amsterdam, ISBN 9789023489597, 2014, 112 pag. € 12,90

Daar kan geen Jood uit wijs worden

Toen ons gezin begin 70-er jaren overstapte van de synodaal gereformeerde kerk naar de GKv meende ik als 15 jarige, tot dan van gereformeerd onderwijs en catechisatie verstoken, nogal wat bijbelkennis tekort te komen. Ogenblikkelijk begon ik voor mijzelf de bijbelboeken en allerlei rijtjes scheppingsdagen, plagen, koningen en dergelijke te leren. Totdat ik vorig jaar eerste werd bij een regionale bijbelquiz heb ik het ontberen van *Naam en Feit* toch min of meer als een gemis ervaren: de achterstand bleek gelukkig aardig ingelopen.
Het is maar goed dat wij indertijd niet overgingen tot het Joodse geloof. Dat had ik nooit kunnen inhalen. Indrukwekkend wat Joden studeren in de Bijbel en wat ze er van weten! Na de verwoesting van de tempel was het afgelopen met de offerdienst, maar de functie van de tempel werd voortgezet door studie en gebed in de synagogen en thuis en omvatte het hele joodse leven. Daarbij vergeleken stelt *Naam en Feit* echt niets voor. Lees de boeken van Chaim Potok maar eens.

Toen ik de spreuk *Daar kan geen Jood uit wijs worden* tegenkwam kon ik me bij de verklaring wel iets voorstellen: een praktisch onleesbaar schrift, een onbegrijpelijke taal, moeilijke teksten: Joden weten er wel raad mee! Dus als zelfs een Jood ergens niet uit komt, dan moet het wel heel erg zijn.

Wat jammer toch dat die superslimme en onderlegde Jood de link met Jezus de Messias maar niet gelegd kan krijgen!

Riet Steenbergen-Busstra is hoofdredacteur van WegWijs, schrijven is haar hobby.

WEETJE

Voor verdere studie van het onderwerp deze keer twee verwijzing naar de site www.steunpuntbijbelstudie.nl: Klik op *Wat bieden wij*.

• *Recensies*. Hoezo Israel? geschreven door Aart Brons, Michael Mulder & Wilma Wolswinkel. (*WegWijs* 6, 2016). Zijn Israël en de kerk blijvend aan elkaar verbonden of heeft God zijn oude volk definitief verstoten? Een leerzaam boek met tekstverwijzingen en gespreksvragen om inzicht te krijgen in hoe de verhoudingen liggen

• *Leerhuis*. Een tweetal interessante lezingen van ds. L.W. de Graaff : Wonen de Israëli's in het beloofde land? en Gods wijsheid in de wetten van Mozes.

Bibliobesitas

Ik lijd aan bibliobesitas. Het is een zeldzame aandoening, die met de opkomst van e-readers en digitale communicatie wel langzaam een uitstervende kwaal is. Maar maakt u zich geen zorgen, deze afwijking is niet besmettelijk.

Bibliobesitas is een term die uit twee afzonderlijke woorden bestaat. Het woord is een samentrekking van de woorden 'biblio' (boeken) en 'obesitas' (overgewicht). De ziekte bestaat uit de begeerte om boeken te verzamelen en zo je eigen fysieke bibliotheek op te bouwen. Ik troost me dat ik me in goed gezelschap bevind: wijlen Boudewijn Büch (*what's in a name?*) had hier ook last van.

Bibliobesitas is boekenhonger. Je collectie is pas compleet, als je dat ene ontbrekende boek nog in je kast hebt staan. Het gaat daarbij inderdaad om het papieren boek – hetzelfde boek op je computer of een e-reader is niet hetzelfde. Papieren boeken hebben wel degelijk een functie bóven hun digitale variant. Een papieren boek is bijvoorbeeld een fysieke uiting van het 'intellectueel eigendom': hoe vaak worden professoren en hoogleraren niet geïnterviewd, staande voor hun boekenkast? Daarbij werken de lijfelijke boeken als een geheugensteun: je weet waar je een bepaalde passage in het boek en op de bladzijde moet opzoeken.

Materiële boeken bevatten daarnaast ook een boel (extra) informatie. De ezelsoren, vouwen in de rug en de strepen van een potlood of ballpoint in de tekst geven iets aan van de reis die het boek heeft afgelegd. De eerdere bezitters van het boek hebben zo hun sporen achtergelaten. Daar komt natuurlijk de ex libris nog bij, die soms voorin het boek is terug te vinden. Een ex libris is een eigendomsmerkje dat in een boek wordt geplakt. Zo'n eigendomsmerk kan ook direct in het boek worden gestempeld. De ex libris bestaat uit de naam van de eigenaar van het boek en een afbeelding. Deze informatie wil niets meer zeggen dan dat het boek 'uit de boekencollectie van ...' afkomstig is.

Genezing is niet nodig

Bibliobesitas is dus niet per se een dure ziekte. Het begeren van boeken geldt namelijk niet altijd de nieuwste boeken. Vaak zijn het juist de ramsj of tweedehandsboeken die het hem doen. Van verschillende boeken staan meerdere versies in mijn kast, zoals een goedkope paperback-versie van Connie Palmen's I.M. (vijfde druk), evenals een hardcover-uitgave van hetzelfde boek (tweede druk) en een hardcover-publicatie als eerste druk. Je wilt zoiets wél hebben, nietwaar? Het is evenmin een besmettelijke kwaal. Het is wel een afwijking die uitnodigt om erover te praten. Het gebeurt namelijk regelmatig dat mijn visite voor de boekenkasten blijft staan. Te kijken naar wat ik in huis heb staan. Op zoek naar overeenkomsten, of juist de verschillen. Hetgeen dan weer tot een mooie gespreksopening kan leiden.

Ik ben overigens niet de enige. Je hebt over de hele wereld zogenaamde booktubers (een samenstelling van 'book' en 'YouTube', de filmdienst op internet), liefhebbers van ouderwetse papieren boeken. Vaak (maar lang niet altijd) zijn het vrouwen tussen de 20 en 25 jaar, die vanuit huis, staand voor de boekenkast, vertellen over hun favoriete schrijvers. Deze booktubers zijn jong, enthousiast en een beetje maf. Genezing van bibliobesitas is overigens niet nodig. Het maakt je gelukkig. En je kunt er oud mee worden.

Bijbelstudie uitgaven in boekvorm, verkrijgbaar bij de boekhandel

Deuteronomium	ds. Dick Dreschler	11,90
Mozes' preek met het oog op de toekomst		
Naar een nieuwe tempel. Ezra	ds. Cees van den Berg	8,90
Ester (ook op audio)	ds. D. Grutter	10,90
Een boek vol van de naam van God		
Job (ook op audio)	ds. Henk Bondt	11,90
Waar is de Vader?		
Psalmen	ds. D. Grutter	10,90
In het licht van het Nieuwe Testament		
Geniet van het leven! Prediker	ds. H. vd Berg en W.A. vd Jagt	7,90
Jeremia	ds. Dick Dreschler	10,90
Profeet tegen wil en dank		
Daniel	ds. Dirk Griffioen	9,50
Profeet voor vriend en vijand		
Amos (ook op audio)	ds. Pieter Niemeijer	9,90
Oordeel over onrecht		
Handelingen I	ds. M. van Veelen	10,90
Werkboek bij Hand. 1 – 12		
Handelingen II	ds. M. van Veelen	11,90
Werkboek bij Hand. 13 – 28		
Onwijs rijk. 1 Korintiers	ds. Gerrit Gunnink	9,50
Galaten	ds. Roel Meijer	9,90
Christus alleen!		
Efeze	ds. Alko Driest	9,50
Filippenzen	ds. Rutger Heij	8,90
Altijd dicht bij Christus		
Kolossenzen (ook op audio)	ds. Alko Driest	9,90
Gods mysterie		
Drie brieven van Johannes	ds. Jan-Willem Roosenbrand	7,90
Openbaring 1 (1-11)	ds. E.J. Hempenius	9,50
Gideon	ds. Cees van den Berg	9,90
Met vertrouwen naar de beslissende slag		
God laat zich kennen	ds. A.J. van Zuijlekom	7,90
Uitgesproken!	ds. Egbert Brink	8,90
Vitaal geloven vandaag		
Op weg naar de nieuwe aarde	Piet Houtman	nieuw 9,90

Bijbelstudieuitgaven, speciaal voor jongeren, *OPEN, ontdekkend bijbellezen voor jongeren*

- Bijbelse personen	
diverse auteurs	13,90
- Bijbelboeken	
diverse auteurs	13,90

Gemeenteschetsen, gratis te downloaden via www.steunpuntbijbelstudie.nl
Bijbelstudies rondom een thema, in 3 leeftijdscategorieën.

1	Heb ik God lief?
2	Mensen met toekomst
3	Gevouwen handen
4	Jouw probleem: mijn probleem
5	Leiden en laten leiden
6	Gods huis ... open huis
7	Hoe gewoon is de doop?
8	Het Heilig Avondmaal
9	Engelen en demonen
10	Gaaf!
11	TOLLE LEGE
12	Je mag er zijn!
13	Zondagsheiliging
14	Groeien in Christus
15	Als één lid lijdt ...
16	Heer, U bent mijn leven
17	Schuldig en toch vrijgesproken!
18	Het feest van de eredienst
19	Voor Hem
20	Oneindige missie
21	Liefdedienst m/v
22	Apart en toch samen?
23	Samen op weg naar Vader
24	Seksualiteit in liefde en trouw
25	God en onze euro's
26	Liefde leven, liefde geven ...
	-over opvoeden
27	Luther, breaking news for 2017
28	Een hart vol vuur, bewust op
	God gericht

In het volgende nummer

Filemon

Maatschappelijke status? Hoezo?

Wij zijn allen één in Christus Jezus

Meer- of minderwaardigheidsgevoelens

Onesimus = de nuttige, Filemon = genegenheid betonend

Verschijningsdatum volgend nummer omstreeks 12-05-2018

Thema's volgende nummers

- juli/augustus — Omgaan met verscheidenheid
- september/oktober — Samuël

Colofon

ADRESSEN

Voor **abonnementen, adreswijzigingen** etc.:
Administratie Gereformeerde Bijbelstudiebond
Postbus 7, 9780 AA Bedum
tel. (050) 3013636 (uitsluitend bereikbaar op woensdagochtend)
Voorkeur gaat uit naar contact per e-mail:
administratie@bijbelstudiebond.nl

Voor aan- en afmeldingen van **verenigingen** en andere zaken die de Gereformeerde **Bijbelstudiebond** betreffen:
Secretariaat Bijbelstudiebond
Postbus 499, 8000 AL Zwolle
e-mail: info@bijbelstudiebond.nl

WegWijs is een uitgave van de Gereformeerde Bijbelstudiebond
Alles over de bond vind je op www.steunpuntbijbelstudie.nl.

Redactie *WegWijs*
Hoofdredacteur: Riet Steenbergen-Busstra
Eindredacteur: Ida Nijman-Stegeman
Redactieleden: Henk van Eeken, Tonnis Groenveld, Charlotte Scholtens-de Vries, Toos Slot-van der Woerd, Piet Zeilstra.

Voor de **inhoud** van *WegWijs*:
Toos Slot-van der Woerd, redactiesecretaris
Klaver 1, 7772 NX Hardenberg
tel. (0523) 268015
e-mail: redactie@bijbelstudiebond.nl

Abonnementen *WegWijs*
Particulier abonnement: € 17,50 per kalenderjaar (6 nummers)
Opzeggen: schriftelijk of via e-mail administratie@bijbelstudiebond.nl vóór 1 december
Leden van bij de Bijbelstudiebond aangesloten verenigingen krijgen *WegWijs* gratis.

Losse nummers van de *WegWijs* zijn te bestellen via het bestelformulier op de website www.steunpuntbijbelstudie.nl. De kosten zijn: 1 exemplaar € 3,50 per stuk, 2 – 4 exemplaren € 3,00 per stuk, 5 – meer exemplaren € 2.50 per stuk. Dit is incl. verzendkosten. De betaling van uw bestelling kunt u direct overschrijven naar bankrekening NL87 RABO 0125 8134 06 t.n.v. De Luisterpost | Bralectah te Zwolle o.v.v. *WegWijs*nummer als betalingsreferentie.

WegWijs is ook op **cd** en in **braille** verkrijgbaar via CBB, Christelijke Bibliotheek voor blinden en slechtzienden, Postbus 131, 3850 AC Ermelo, tel. (0341) 565499

Overname van artikelen is alleen toegestaan na toestemming van de redactie

Vormgeving en opmaak WegWijs: idd, www.idd.nu
Druk: Scholma, Bedum; ISSN-nummer 0929-2136

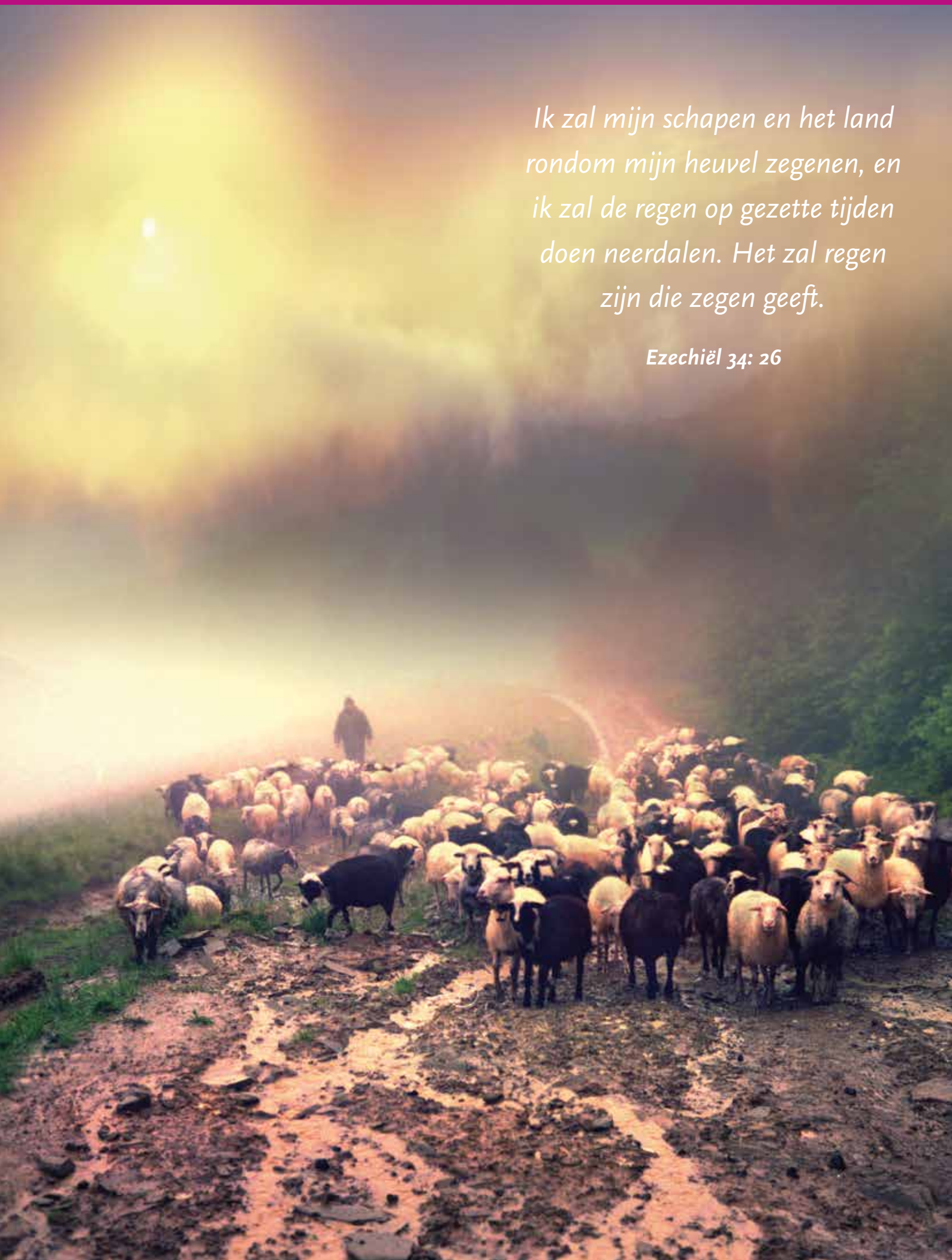
Ik zal mijn schapen en het land rondom mijn heuvel zegenen, en ik zal de regen op gezette tijden doen neerdalen. Het zal regen zijn die zegen geeft.
Ezechiël 34: 26